

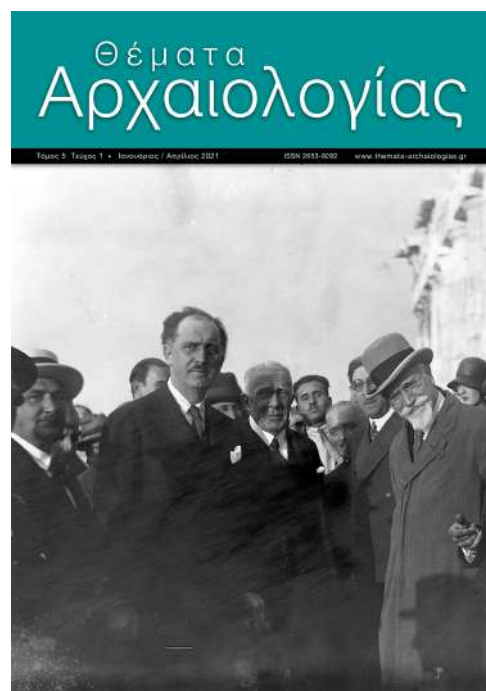
ΑΠΟΙΚΙΑ

Ένα ερευνητικό πρόγραμμα ανασύστασης της πληθυσμιακής εικόνας της Αμβρακίας την εποχή του κορινθιακού αποικισμού

Συγγραφείς: Βαρβάρα Παπαδοπούλου, Αριστείδης Βάσιος, Δήμητρα Παπακώστα,
Κυριάκος Ξανθόπουλος

Ηλεκτρονική διεύθυνση άρθρου (Url): <https://www.themata-archaiologias.gr/wp-content/uploads/2021/11/apoikia-amvrakia-efa-artas-2021-5-1-112-123.pdf>

© Περιοδικό Θέματα Αρχαιολογίας, τόμος 5, τεύχος 1, Ιανουάριος/Απρίλιος 2021, σ. 112-123

Τα **Θέματα Αρχαιολογίας** είναι ένα μη κερδοσκοπικό περιοδικό που έχει ως αποκλειστικό σκοπό να συμβάλει στην έγκυρη και επιστημονικώς αποδεκτή διάδοση και οικειοποίηση του τρόπου σκέψης και των κατακτήσεων της Αρχαιολογίας και της Ιστορίας της Τέχνης.

Αυτό το άρθρο χορηγείται με άδεια Creative Commons Αναφορά Δημιουργού-Μη Εμπορική Χρήση-Όχι Παράγωγα Έργα 4.0 Διεθνές

ΑΠΟΙΚΙΑ

A research project on reconstructing the population profile of Amvrakia during the Corinthian colonization

Abstract at the end of the article

ΑΠΟΙΚΙΑ

Ένα ερευνητικό πρόγραμμα ανασύστασης
της πληθυσμιακής εικόνας της Αμβρακίας
την εποχή του κορινθιακού αποικισμού

Βαρβάρα Ν. Παπαδοπούλου

Δρ Αρχαιολόγος
Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας
Αναπλ. Προϊσταμένη Εφορείας Αρχαιοτήτων
Ιωαννίνων
vrapadopolou@culture.gr

Αριστείδης Βάσιος

Αρχαιολόγος ΙΔΑΧ
Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας
avasios@yahoo.gr

Δήμητρα Παπακώστα

Αρχαιολόγος ΙΔΟΧ
Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας
demi.papakosta@gmail.com

Κυριάκος Ξανθόπουλος

Φυσικός Ανθρωπολόγος
Υποψήφιος Διδάκτωρ
Τμήμα Ιστορίας και Εθνολογίας
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
ancbiosoc@gmail.com

Λέξεις ευρετηρίου

ΑΠΟΙΚΙΑ
Αρχαία Ήπειρος
Αρχαία Ιστορία
Αρχαιολογία
Αρχαίο DNA
Άρτα
Αμβρακία
Αρχαία Νεκροταφεία
Επιτύμβιες στήλες

Τα τελευταία χρόνια, η μελέτη του αρχαίου DNA φαίνεται να κερδίζει το συνεχές ενδιαφέρον των επιστημόνων που ασχολούνται με τη μελέτη των βιολογικών καταλοίπων της αρχαιότητας. Στις μέρες μας, η μελέτη και η αξιοποίηση των δεδομένων, που προκύπτουν από την ανάλυση δειγμάτων ανθρωπολογικού υλικού και την εξαγωγή πληροφοριών που άπτονται του αρχαίου DNA αποτελεί ένα πολύτιμο εργαλείο για την επιστημονική κοινότητα της Αρχαιολογίας. Στο παραπάνω πλαίσιο τοποθετούνται και οι προσπάθειες της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας για την ένταξη στο δυναμικό της ερευνητικών προγραμμάτων, στα οποία σημαίνοντα ρόλο διαδραματίζουν οι νέες τεχνολογίες. Ένα τέτοιο έργο είναι το εν εξελίξει και εμβληματικού χαρακτήρα, ερευνητικό πρόγραμμα *Αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών ανάλυσης αρχαίου DNA στη σύγχρονη διεπιστημονική μελέτη και ανάδειξη του αρχαίου κορινθιακού αποικισμού. Το παράδειγμα της αρχαίας Αμβρακίας και της αρχαίας Τενέας ως επιδεικτικές εγκαταστάσεις* με το ακρωνύμιο ΑΠΟΙΚΙΑ,¹ μέσα από το οποίο επιχειρείται η «ανασύσταση» της εικόνας της κοινωνίας της Αμβρακίας και του πληθυσμού, που έζησε και πέθανε σε αυτή την περίοδο πριν και μετά τον κορινθιακό αποικισμό, καθώς και των ταφικών εθίμων και πρακτικών που ακολουθούσε.

Υλοποιείται, ίσως, για πρώτη φορά στην ιστορία των ερευνητικών προγραμμάτων μία τόσο ολοκληρωμένη σύμπραξη μεταξύ φορέων πολιτισμού, ακαδημαϊκών, τεχνολογικών ιδρυμάτων και επιχειρηματικής δραστηριότητας. Συγκεκριμένα, στο εν λόγω πρόγραμμα συμμετέχουν εκτός από την Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας και άλλοι τέσσερις φορείς, όπως το Ίδρυμα Τεχνολογίας και Έρευνας με το Ινστιτούτο Μοριακής Βιολογίας και Βιοτεχνολογίας,² η Διεύθυνση Προϊστορικών και Κλασι-

κών Αρχαιοτήτων του Υπουργείου Πολιτισμού και Αθλητισμού,³ το Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης,⁴ καθώς και η μελετητική και κατασκευαστική εταιρεία TETRAGON.⁵

Στόχος του προγράμματος δεν είναι άλλος, από το γεγονός ότι οι επιστήμες της αρχαιολογίας, της βιοαρχαιολογίας, της αρχαιογενετικής και της μουσειολογίας, με αφετηρία τη μελέτη του μνημειακού και ανθρωπολογικού αποθέματος και με πολύτιμα εργαλεία τη χρήση των νέων τεχνολογιών, καλούνται να συμπορευτούν και να ενισχύσουν την επι-

1. Η πολεοδομική χάραξη της Αμβρακίας στη σύγχρονη πόλη.

στημονική έρευνα με νέα δεδομένα για το απώτερο πολιτιστικό παρελθόν.

Στο επίκεντρο του ερευνητικού προγράμματος βρίσκονται τα αρχαία νεκροταφεία. Όπως έκδηλα φανερώνει κι ο γενικότερος τίτλος του έργου, ως χαρακτηριστικές μελέτες περίπτωσης επιλέχθηκαν η Αμβρακία και η Τενέα,⁶ οι οποίες, στο πλαίσιο της εν γένει μελέτης και ανάδειξης του αρχαίου κορινθιακού αποικισμού, εκπροσωπούν με τον πλέον αντιπροσωπευτικό τρόπο τη σχέση αποικίας και μητρόπολης αντίστοιχα. Κεντρική θέση στο θέμα αυτό καταλαμβάνει το ζήτημα του αποικισμού της περιοχής της Άρτας από τους Κορίνθιους στα τέλη του 7ου αι. π.Χ., εστιάζοντας στις βιολογικές συνέπειες που είχε η κορινθιακή αποίκηση στον γηγενή πληθυσμό της αρχαίας Αμβρακίας, αλλά και στη μετέπειτα δημογραφική του εξέλιξη.

Μέσα από τη βιοαρχαιολογική μελέτη, τη γονιδιωματική ανάλυση αλλά και την εν γένει ολιστική προσέγγιση του οστεολογικού υλικού της αρχαίας Τενέας και Αμβρακίας, η έρευνα αναμένεται να μας δώσει ιδιαιτέρως σημαντικά δεδομένα για το δημογραφικό προφίλ του αρχαίου πληθυσμού, με πληροφορίες για το φύλο, την

ηλικία, τις παθολογίες, τους μυοσκελετικούς δείκτες δραστηριότητας, τους δείκτες θνησιμότητας και τους αντίστοιχους της γονιμότητας, όπως επίσης για το διατροφικό προφίλ, μέσω της μελέτης των διατροφικών συνήθειων, κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του ατόμου και της μελέτης του θηλασμού και του απογαλακτισμού. Επιπρόσθετα, σημαντικές πληροφορίες είναι δυνατόν να προκύψουν για τη μετακίνηση των πληθυσμών και τις σχέσεις μεταξύ του πληθυσμού των αποικιών και των μητροπόλεων τους, μέσω της ανάλυσης των σταθερών ισοτόπων στροντίου, καθώς και στοιχεία για την καταγωγή και τη συγγένεια μεταξύ των ατόμων των αποικιών και των μητροπόλεων.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθούμε συνοπτικά σε ορισμένα γενικά ιστορικά στοιχεία της αρχαίας Αμβρακίας, καθώς και σε στοιχεία που συνθέτουν την ιστορική της διαδρομή, προκειμένου εν συνεχεία να κατανοήσουμε τη σπουδαιότητά της αλλά και στη συμβολή της στο ερευνητικό πρόγραμμα.

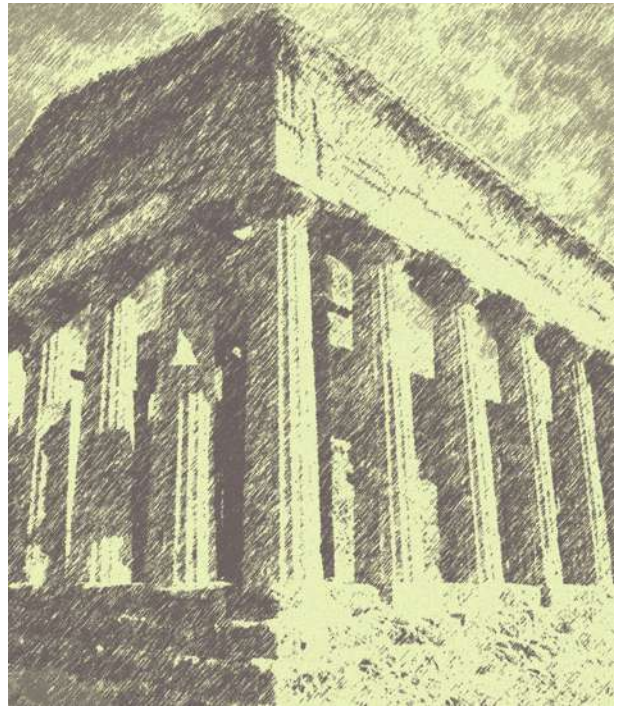
Στη θέση, όπου εκτείνεται η σύγχρονη πόλη της Άρτας, ιδρύθηκε στα τέλη του 7ου αιώνα π.Χ. από Κορίνθιους αποίκους η Αμβρακία⁷ (εικ. 1). Κτι-

2. Τμήμα αρχαίας οχύρωσης της Αμβρακίας.

σμένη στους πρόποδες του λόφου της Περάνθης, δίπλα στην όχθη του ποταμού Αράχθου και σε θέση με ιδιαίτερα στρατηγικά και εμπορικά πλεονεκτήματα, η Αμβρακία εξελίχθηκε στη σημαντικότερη πόλη-κράτος της ευρύτερης περιοχής.

Ισχυρή οχύρωση προστάτευε την πόλη⁸ (εικ. 2), η οποία ήταν οργανωμένη με ένα άρτια σχεδιασμένο πολεοδομικό σύστημα.⁹ Το διοικητικό και θρησκευτικό κέντρο εντοπίζεται στο βορειοδυτικό της τμήμα, το οποίο κοσμούσαν μνημειώδη δημόσια κτήρια και ναοί. Περίοπτη θέση καταλάμβανε ο Ναός του Απόλλωνα, προστάτη θεού της Αμβρακίας, ο οποίος χρονολογείται στην ύστερη Αρχαϊκή εποχή¹⁰ (εικ. 3). Στην υπόλοιπη έκταση αναπτύσσονταν ιδιωτικές οικίες ενώ σε περιοχή εκτός των τειχών οργανώθηκαν τα δύο νεκροταφεία της.

**3. Ο Ναός του Απόλλωνα (κάτω)
και υποθετική αναπαράσταση του ναού (δεξιά).**

Η παλαιότερη μαρτυρία που διαθέτουμε για ταφές ανάγεται στον 8ο -7ο αι. π.Χ., εποχή πριν από την επίσημη ίδρυση της πόλης ως αποικία της Κορίνθου. Πρόκειται για μεμονωμένες ταφές σε πιθάκια, που βρέθηκαν στο βόρειο τμήμα της πόλης, περιοχή όπου εντοπίζονται λείψανα κατοίκησης κατά τη γεωμετρική και πρώιμη αρχαϊκή περίοδο.¹¹

Από τον 6ο αι. π.Χ. και έπειτα τα δύο νεκροταφεία της πόλης οργανώνονται και εντοπίζονται σε περιοχές εκτός των τειχών και συγκροτημένα στις ανατολικές και νοτιοδυτικές παρυφές του λόφου της Περάνθης.¹² Μεγαλύτερο και καλύτερα οργανωμένο ήταν το νοτιοδυτικό νεκροταφείο κατά μήκος αρχαίας λεωφόρου (εικ. 4), η οποία ξεκινούσε από τη νότια πύλη του τείχους και οδηγούσε στον Άμβρακο, το επίνειο της πόλης στον Άμβρακικό κόλπο.

Το νοτιοδυτικό νεκροταφείο διέσχιζε μνημειακή λεωφόρος, πλάτους 10-12 μ., η οποία ήταν πλακοστρωμένη στο ανατολικό τμήμα της με υπερψωμένο πεζοδρόμιο, ενώ στο δυτικό της τμήμα ήταν κατασκευασμένη από χώμα με χαλίκια και λατύπη. Εκατέρωθεν της λεωφόρου υψώνονταν αναλημματικοί τοίχοι, κατασκευασμένοι από ασβεστόλιθους, με επιμελημένη λάξευση, οι οποίοι όριζαν τα μέτωπα πειόσχημων ή τετράγωνων περιβόλων.¹³ Οι περίβολοι περιέκλειαν μεγάλο αριθμό ταφών, που χρονολογούνται από τον 6ο αιώνα π.Χ. έως και την πρώιμη Ρωμαϊκή εποχή¹⁴ (εικ. 5).

Ιδιαίτερως σημαντικό τεκμήριο στη σύγχρονη έρευνα αποτελούν και οι επιτύμβιες στήλες της Αμβρακίας (εικ. 6), ένα από τα μεγαλύτερα σύνολα ενεπίγραφων μνημείων, που διαθέτουμε μέχρι σήμερα, στη βορειοδυτική Ελλάδα.¹⁵ Χρονολογικά καλύπτουν την περίοδο από τις αρχές του 5ου έως

4. Αεροφωτογραφία της Δυτικής Νεκρόπολης της Αμβρακίας.

5. Διάφοροι τύποι τάφων της Δυτικής Νεκρόπολης της Αμβρακίας.

και τον 2ο αι. π.Χ. Αποτελούν πηγή πολύτιμων πληροφοριών όχι μόνο για τα ονόματα των ανθρώπων που έζησαν στην αρχαία Αμβρακία και των συγγενικών τους δεσμών (εικ. 6γ), αλλά και για την ίδια την τέχνη της λιθοξοΐας.

Στο προαναφερθέν ερευνητικό πρόγραμμα η συμβολή της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας είναι καθοριστική και αυτό διότι αποτελεί τον βασικότερο ίσως άξονα γύρω από τον οποίο κινείται το πρόγραμμα. Η Υπηρεσία αποτελεί τον αρμόδιο φορέα για την εν γένει αρχαιολογική έρευνα, η οποία συνίσταται στην επιλογή του προς μελέτη σκελετικού υλικού (εικ. 7), την ταξινόμηση και χρονολόγηση των ταφών προερχόμενων από τα νεκροταφεία της Αμβρακίας (εικ. 8), τη μελέτη και χρονολόγηση των κτερισμάτων τους, καθώς και των επιτύμβιων στηλών (εικ. 9). Από τις προαναφερθείσες εργασίες θα προκύψει, εν τέλει, ένας λεπτομερής κατάλογος, ο οποίος θα περιλαμβάνει όλα τα παραπάνω στοιχεία και θα εκπονηθεί η

τελική έκθεση ταφονομίας και ταφικών πρακτικών που ακολουθήθηκαν στα νεκροταφεία της Αμβρακίας.

Επιπρόσθετα, προβλέπεται η πειραματική ανάπτυξη της «ανοιχτής ανασκαφής» με την αποκάλυψη τάφων και τη διενέργεια αρχαιολογικής έρευνας στον χώρο της Δυτικής Νεκρόπολης της Αμβρακίας, σχεδίαση, φωτογράφιση και μελέτη των αρχαιολογικών ευρημάτων, που θα αποκαλυφθούν, καθώς και η λειτουργία ενός κινητού εργαστηρίου αρχαιογενετικής. Επιπλέον, στα παρὰδοτέα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας συμπεριλαμβάνεται ο σχεδιασμός και η υλοποίηση πιλοτικής λειτουργίας έκθεσης καθώς και ανοιχτού εργαστηρίου *Archaeo-BioOpenLab* στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας.

Η πειραματική ανάπτυξη και οι πιλοτικές δράσεις ανάδειξης θα σχεδιαστούν και θα υλοποιηθούν με στόχο να γνωρίσει το ευρύ κοινό τις πολύπλευρες εργασίες που διενεργούνται κατά τη

6. Επιτύμβιες στήλες από τη Δυτική Νεκρόπολη της Αμβρακίας Αρχαϊκής (α) και Ελληνιστικής εποχής (β-γ).

7. Κατά το στάδιο της μελέτης του οστεολογικού υλικού στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας.

διάρκεια της ανασκαφικής διαδικασίας και κατά τη διάρκεια της δειγματοληψίας, έρευνας, συντήρησης και ανάδειξης των αρχαιολογικών βιολογικών καταλοίπων. Ο απλός πολίτης θα έχει την ευκαιρία να δει και να ζήσει τις ανασκαφικές και ερευνητικές ενέργειες βιωματικά και να ανακαλύψει όλη τη διαδικασία που προηγείται πριν φθάσει οποιοδήποτε έκθεμα στο Μουσείο. Με τη συμβολή της τεχνολογίας που αφορά στον εξοπλισμό και στις πρακτικές καθώς και μέσω της προσωπικής επαφής με το εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό του Αρχαιολογικού Μουσείου Άρτας, οι επισκέπτες θα έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν σημαντικές αλλά εν πολλοίς άγνωστες, μέχρι πρότινος, πτυχές της επιστημονικής και ερευνητικής δραστηριότητας.¹⁶

Τέλος, πρόκειται να πραγματοποιηθεί επιστημονική διημερίδα για το ευρύ κοινό, στην οποία θα παρουσιαστούν όλα τα νέα δεδομένα, που θα προκύψουν μέσα από το ερευνητικό πρόγραμμα, με το ακρωνύμιο ΑΠΟΙΚΙΑ.

Η πρόοδος των εργασιών του εν λόγω ερευνητικού προγράμματος το επόμενο διάστημα αναμένεται να προσδώσει νέα επιστημονικά δεδομένα αναφορικά με τα νεκροταφεία και τα ταφικά έθιμα της περιοχής Αμβρακίας και να φωτίσει, έτι περαιτέρω, άγνωστες έως σήμερα πτυχές του πλούσιου πολιτιστικού αποθέματος της πόλης της Άρτας.

8. Κιβωτιόσχημος τάφος από τη Δυτική Νεκρόπολη της Αμβρακίας.

9. Τεφροδόχα αγγεία, επιτύμβιες στήλες και κτερίσματα τάφων από τη Δυτική Νεκρόπολη της Αμβρακίας.

Προέλευση και πνευματικά δικαιώματα εικονογράφησης άρθρου
Εφορεία Αρχαιοτήτων Άρτας (ΥΠΠΟΑ)

Βιβλιογραφία

- Αγγέλη Α. 2013, «Οι ταφικοί περίβολοι της Αμβρακίας», στο Κ. Sporn (ed.), *Griechische Grabbezirke klassischer Zeit. Normen und Regionalismen*, Athenai 6 (2013), σ. 179-190.
- Αγγέλη Α. 2018, «Το ανατολικό νεκροταφείο της Αμβρακίας: χωροταξία, οργάνωση και ευρήματα», στο Λιάπη Κ. (επιμ.), *Α' Συνέδριο για το Αρχαιολογικό Έργο τη ΒΔ Ελλάδα και τα Νησιά του Ιονίου*, Ιωάννινα 10-13 Δεκεμβρίου 2014 (Αθήνα 2018), σ. 467-476.
- Ανδρέου Ι. 1994, «Μνημειακοί ταφικοί περίβολοι της ΒΔ Ελλάδος», στο Τζουβάρα-Σούλη Χρ., Βλαχοπούλου Α., Γραβάνη-Κατσίκη Κ. (επιμ.), *Φηγάς. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Σωτήρη Δάκαρη*, Ιωάννινα 1994, σ. 77-98.
- Ζαφειρόπουλος Ν. 1957, Ανασκαφή τάφων Αμβρακίας, *Πρακτικά Αρχαιολογικής Εφημερίδας* 1957, σ. 85-88.
- Καρατζένη Π. 1986-1987, «Οχύρωση Αμβρακίας. Μία νέα χρονολογική προσέγγιση», *Ηπειρωτικά Χρονικά* 28 (1986-1987), σ. 9-28.
- Κόρκα Ελ., Ευαγγέλογλου Π., Λαγός Κ., Παπαγεωργοπούλου Χρ., Μπάρτζης Δ., Μυλωνά Β., Σύρρου Μ. 2019, «Τενέα. Η ανασκαφή φέρνει στο φως την αρχαία πόλη», *Θέματα Αρχαιολογίας* 2019, 3 (1), σ. 6-21.
- Μηλιάδης Ι. 1926, «Αμβρακίας τάφου», *Αρχαιολογικό Δελτίο* 10 (1926), σ. 64-77.
- Ντούζουγλη Α. 1989, «Άρτα, οικόπεδο Εμπορικού-Βιοτεχνικού Επιμελητηρίου και οικόπεδο Λιαπάτη», *Αρχαιολογικό Δελτίο* 44 (1989), Χρονικά Β, σ. 257-259.
- Παπαδοπούλου Β. (επιμ.) 2015, *Αμβρακία. Η πόλη και τα μνημεία της*, Άρτα 2015.
- Παπαδοπούλου Β. (επιμ.) 2017, *Αμβρακία. Τα νεώτερα ανασκαφικά ευρήματα*, Άρτα 2017.
- Παπαδοπούλου Β. (επιμ.) 2020, *Res Gestae. Τα πεπραγμένα της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας κατά τα έτη 2014-2020*, Άρτα 2020.
- Ρήγιнос Γ. (επιμ.) 2008, *Αμβρακία. Οδηγός Αρχαιολογικού Μουσείου Άρτας*, Αθήνα 2008.
- Τζουβάρα-Σούλη Χρ. 1992, *Αμβρακία*, Άρτα.
- Aggeli A. 2019, «Funerary Contexts from the Cemeteries of Ambracia of the Archaic and Early Classical periods», στο Frielinghaus et.al. (ed), *Griechische Nekropolen. Neue Forschungen und Funde*, Möhnesee.

Σημειώσεις

1. Η ένταξη και η υλοποίηση του προαναφερθέντος προγράμματος οφείλεται στις άοκνες προσπάθειες της Βαρβάρας Παπαδοπούλου, Δρ Αρχαιολόγου και Προϊσταμένης της Εφορείας Αρχαιοτήτων Άρτας. Ήδη από τα τέλη του 2016 μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2020, οπότε και ξεκίνησε το έργο, αντιλαμβανόμενη τη σπουδαιότητα του όλου επιστημονικού εγχειρήματος η Παπαδοπούλου ήλθε σε επικοινωνία με πολυάριθμους πολιτιστικούς οργανισμούς και φορείς,

- χωρίς ουσιαστικό αποτέλεσμα, μέχρι τη χρονική στιγμή που βρήκε εν τέλει θερμή ανταπόκριση από το ΙΤΕ/IMBB Κρήτης. Μετά από πολύωρες συζητήσεις με τον Δημήτρη Καφετζόπουλο και την επιστημονική του ομάδα κατέληξαν στην επιλογή του προς μελέτη υλικού καθώς και στην προετοιμασία του φακέλου του προς ένταξη προγράμματος.
2. Ιδιαίτερη αναφορά αξίζει να σημειωθεί στον αείμνηστο Δημήτρη Καφετζόπουλο, ο οποίος μέχρι σχετικά πρόσφατα († 2020) διετέλεσε Διευθυντής του Εργαστηρίου αρχαίου DNA του ΙΤΕ/IMBB Κρήτης. Στην ομάδα εργασίας του ΙΤΕ/IMBB, που αποτελεί και τον επικεφαλής εταίρο του προγράμματος ΑΠΟΙΚΙΑ, συγκαταλέγονται οι κ.κ. Νεκτάριος Ταβερναράκης, Ιωάννης Ταλιανίδης, Νικόλαος Πουλακάκης, Ευγενία Ταμπακάκη, Δέσποινα Βάσσου, Νικόλαος Ψώνης. Στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος το ΙΤΕ Κρήτης είναι αρμόδιο για την λήψη δειγμάτων από επιλεγμένα αρχαία σκελετικά κατάλοιπα, την επεξεργασία και ανάλυση του αρχαίου DNA, τη σύνθεση των δεδομένων καθώς και τη δημιουργία «βιβλιοθηκών».
 3. Από τη Διεύθυνση Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων (ΔΙΠΚΑ) του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού, επικεφαλής στην ομάδα εργασίας είναι η Έλενα Κόρκα, Αρχαιολόγος - Επιτ. Γενική Διευθύντρια Αρχαιοτήτων και Πολιτιστικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού & Αθλητισμού και επιστημονικά υπεύθυνη της αρχαιολογικής έρευνας στο Χιλιόμοδι Κορινθίας (αρχαία Τενέα). Η συμβολή της ΔΙΠΚΑ στο ερευνητικό πρόγραμμα συνίσταται στη δημιουργία δελτίων συντήρησης, εξήντα τουλάχιστον αρχαιολογικών ευρημάτων, προσερχόμενων από την έρευνα στην αρχαία Τενέα καθώς και στην παραγωγή εποπτικού υλικού, με την ψηφιακή αποτύπωση, τριάντα τουλάχιστον ευρημάτων αντίστοιχα.
 4. Η επιστημονική ομάδα του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (ΔΠΘ) αποτελείται από τους Χριστίνα Παπαγεωργοπούλου, Αλέξη Γαλάνη, Φώτιο Τσέτσο, Κυριάκο Ξανθόπουλο και Αγγελική Γεωργιάδου. Η εν λόγω ομάδα, στο πλαίσιο του προγράμματος, θα ασχοληθεί μεταξύ άλλων με την καταγραφή και τη μακροσκοπική μελέτη του οστεολογικού υλικού από την αρχαία Αμβρακία και την αρχαία Τενέα, καθώς και με τη μελέτη παλαιοπαθολογικών αλλοιώσεων, τον προσδιορισμό του φύλου, της ηλικίας και τη μελέτη των διατροφικών συνηθειών.
 5. Από την πολυπληθή επιστημονική ομάδα της εταιρείας TETRAGON ιδιαίτερος λόγος αξίζει να σημειωθεί για τους Ηλία Παπαδόπουλο, Ελένη Βρεντζάκη, Σπύρο Τσαφαρά και Δανάη Μαυρίδου. Η εταιρεία TETRAGON, η οποία αποτελεί έναν σημαντικό εταίρο του προγράμματος στον τομέα των ψηφιακών εφαρμογών, έχει επιφορτιστεί με την εκπόνηση έκθεσης, σχετικής με την ανάπτυξη μιας κεντρικής μουσειολογικής και μουσειογραφικής ιδέας, την παραγωγή εποπτικού υλικού καθώς και διαδραστικών-πολυμεσικών εφαρμογών και εκθεμάτων κ.ά. στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας.
 6. Ενδεικτικά για τις έρευνες στην Τενέα με συγκεντρωμένη και την παλαιότερη βιβλιογραφία, βλ. Κόρκα κ.ά. 2019, σ. 6-21.
 7. Γενικά στοιχεία για την ιστορία της Αμβρακίας, Τζουβάρα-Σούλη 1992, σ. 15-23 (όπου είναι συγκεντρωμένη και η παλαιότερη βιβλιογραφία)· Ρήγιнос 2008, σ. 13-14· Παπαδοπούλου κ.ά. 2015, σ. 13-17· Παπαδοπούλου κ.ά. 2017, σ. 10-13.

8. Καρατζένη 1986-1987, σ. 9-28.
9. Παπαδοπούλου κ.ά. 2015, σ. 23-27· Παπαδοπούλου κ.ά. 2017, σ. 12.
10. Τζουβάρα-Σούλη 1992, σ. 42-43· Ρήγινος 2008, σ. 49-52· Παπαδοπούλου κ.ά. 2015, σ. 29-35· Παπαδοπούλου 2020, σ. 36.
11. Ντούζουγλη 1989, σ. 257-259· Αγγέλη 2018, σ. 467· Aggeli 2019, σ. 129.
12. Γενικά για τα νεκροταφεία της Αμβρακίας, Μηλιάδης 1926, σ. 63-77· Ζαφειρόπουλος 1957, σ. 85-88, Τζουβάρα-Σούλη 1992· Ανδρέου 1994, σ. 77-98, Ρήγινος 2008, σ. 68-77· Παπαδοπούλου κ.ά. 2015, σ. 51-81· Παπαδοπούλου κ.ά. 2017, σ. 13· Aggeli 2019, σ. 130.
13. Αγγέλη 2013, σ. 179-189.
14. Το οστεολογικό υλικό που προέρχεται από τους εν λόγω τάφους θα αποτελέσει τον πυρήνα στοχευμένης βιοαρχαιολογικής μελέτης. Μέσω μακροσκοπικών και οστεομετρικών αναλύσεων θα επιχειρηθεί αρχικά η ανίχνευση του δημογραφικού και υγειονομικού προφίλ των κατοίκων της Αμβρακίας, μεταξύ των διαφόρων γενεών, από την πρώτη γενιά αποίκων έως την έλευση των Ρωμαίων στην περιοχή, καθώς επίσης και η εξέλιξη του διατροφικού προφίλ του πληθυσμού μέσω της βιοχημικής ανάλυσης ισοτόπων.
15. Ρήγινος 2008, σ. 76-77· Παπαδοπούλου κ.ά. 2015, σ. 89-111.
16. Προπομπές των προαναφερθέντων δράσεων δύνανται να θεωρηθεί περιοδική έκθεση με τίτλο «Ιστορίες Θνητών», η οποία βρίσκεται σε φάση σχεδιασμού και μελέτης του υλικού και προγραμματίζεται να υλοποιηθεί το αμέσως επόμενο διάστημα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Άρτας. Πρόκειται για παρουσίαση ιδιαίτερων ταφικών συνόλων, τα οποία προέρχονται από τις ανασκαφικές έρευνες στη Δυτική Νεκρόπολη της αρχαίας Αμβρακίας.

ABSTRACT

ΑΠΟΙΚΙΑ

A research project on reconstructing the population profile of Amvrakia during the Corinthian colonization

Varvara N. Papadopoulou

*Dr. of Archaeology
Director of the Ephorate of Antiquities of Arta
Associate Director of the Ephorate of Antiquities of Ioannina
Ministry of Culture & Sports, Greece*

Aristides Vasios

*Archaeologist
Ephorate of Antiquities of Arta
Ministry of Culture & Sports, Greece*

Dimitra Papakosta

*Archaeologist
Ephorate of Antiquities of Arta
Ministry of Culture & Sports, Greece*

Kiriakos Xanthopoulos

*Physical Anthropologist
PhD Candidate
The Department of History and Ethnology
Democritus University of Thrace, Greece*

Themes in Archaeology 2021, 5(1): 112 - 123

Amvrakia was founded by Corinthian settlers in the late 7th century BC in the area where today stands the city of Arta. The city, which was protected by a strong fortification wall, was developed on the basis of a well-organized urban system. Its administrative and religious center with monumental public buildings and temples is located in the northwestern part of the ancient city, while the remaining area was occupied by houses. On the other hand the two cemeteries of the city were organized in the area outside the walls. The cemeteries of Amvrakia consist of the main subject of the ongoing research program *Ancient DNA analysis in novel multidisciplinary approach of ancient Corinthian colonization. Ancient Amvrakia and Ancient Tenea as demonstration examples*, with the abbreviation ΑΠΟΙΚΙΑ. This project aims in partnering the archeological science with the fields of bioarchaeology, archeogenetics and museology, in which the monuments and the human remains are studied under innovative technologies, in order not only to strengthen the scientific research, but also to provide new evidence on the cultural development of the past. Central to this issue is the colonization of the region of Arta by the Corinthians at the end of the 7th century BC, and more specifically the biological imprint of the Corinthians on the indigenous population of Amvrakia and its subsequent demographic development.

Key words: ΑΠΟΙΚΙΑ, Ancient Epirus, Ancient History, Archaeology, Ancient DNA, Arta, Amvrakia, Ancient Cemeteries, Tombstones